

ВІДГУК
опонента Орехової Тетяни, доктора економічних наук,
професора, декана економічного факультету Донецького національного
університету імені Василя Стуса
на кваліфікаційну роботу Драпак Тетяни Ігорівни на тему:
«Глобальні імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої
вартості»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 – Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи «Глобальні імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості» визначається нагальною потребою переосмислення традиційних лінійних моделей економічного розвитку в умовах посилення глобальних екологічних, технологічних та геополітичних викликів. Перехід до циркулярної економіки став одним із ключових стратегічних імперативів сучасності, оскільки дозволяє одночасно вирішувати завдання ресурсоефективності, зниження вуглецевого сліду та підвищення стійкості національних економік. Для України, яка переживає наслідки повномасштабної війни, проходить етап європейської інтеграції та потребує ефективної моделі післявоєнного відновлення, ця проблематика набуває особливої гостроти.

Від успішності інтеграції в глобальні циркулярні ланцюги доданої вартості безпосередньо залежить конкурентоспроможність української економіки, рівень її технологічного оновлення та здатність відповідати жорстким регуляторним вимогам Європейського Союзу. Дослідження є актуальним і своєчасним, оскільки не лише діагностує поточний рівень циркулярності української економіки, а й пропонує науково обґрунтовані стратегічні напрями її інтеграції в глобальні циркулярні мережі. Воно заповнює важливу наукову прогалину щодо адаптації глобальних циркулярних імперативів до умов країн з перехідною економікою, які одночасно зазнають воєнних потрясінь і здійснюють європейську інтеграцію. Поєднання глибокого теоретичного аналізу, емпіричної оцінки за індикаторами Eurostat та розробки практичних механізмів стратегічного партнерства робить роботу особливо цінною як у науковому, так і в прикладному вимірах.

Дисертація вбудована в декілька стратегічних дослідницьких програм, зокрема у держбюджетних дослідженнях: «Становлення альянсу Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини та України як Вишеградської п'ятірки: контекст регіональної економічної інтеграції» (2019 р.; держреєстраційний номер 0119U100528), «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (2023 р.; 0121U109485), «Домінанти управлінського обліку в умовах диджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний і післявоєнний періоди» (2023–2024 рр.; 0123U101580), «Концепція відбудови та зеленої реконструкції України» (2025 р.; 0124U000003), «Соціально-економічні імперативи циркулярної економіки в умовах війни та післявоєнного відновлення України» (2026 р.; 0126U002210), а також роботи з надання науково-професійних послуг «Сучасні мейнстрими глобального розвитку: економічні, екологічні, соціальні та військові чинники» (2022–2023 рр.).

У 2023–2025 роках Драпак Т. І. брала участь у НДР, яка виконувалася професорсько-викладацьким персоналом, докторантами, аспірантами та здобувачами наукового ступеня в межах основного робочого часу кафедри міжнародної економіки ЗУНУ («Геоелектронічні та цивілізаційні виклики розвитку глобальної економіки» (0121U111077), зокрема у підготовці розділу «Геоелектронічні та цивілізаційні виклики розвитку глобальної економіки»; у 2026 році — «Циркулярна економіка як драйвер екологічної безпеки держави» (0125U004247), розділ «Глобальні імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості».

Ступінь обґрунтованості та надійності наукових положень, висновків та рекомендацій

Представлені у дисертаційній роботі наукові положення та практичні рекомендації відзначаються високим рівнем методологічної цілісності та ґрунтовним емпіричним підтвердженням. Авторкою вибудовано стійкий теоретичний фундамент, що базується на синергії теорії глобальних ланцюгів вартості, принципів циркулярної економіки та системної парадигми сталого розвитку. Використання змішаного методологічного підходу — від структурно-

функціонального аналізу до складних кількісних методів — дозволило забезпечити всебічне розкриття об'єкта дослідження (с. 12 – 48).

Достовірність результатів підкріплена використанням масивів даних провідних міжнародних інституцій та актуальної національної статистики. Часовий горизонт аналізу надав можливість автору не лише репрезентативно відобразити поточний стан, а й оцінити критичний вплив глобальних викликів та воєнних чинників на трансформацію українського економічного простору (с. 73 –95).

Наукова зрілість дослідження підтверджується розробкою багатовимірної системи оцінювання, яка інтегрує макроекономічні, галузеві та регіональні вектори аналізу. Особливої уваги заслуговує запропонована авторська модель трансформації ланцюгів вартості, яка пройшла успішну апробацію на базі ключових секторів вітчизняної економіки, що прямо вказує на її практичну придатність (с. 147 –150).

Сформовані висновки є логічно несуперечливими, відтворюваними та мають очевидну наукову новизну. Це створює надійне підґрунтя як для подальшого розвитку економічної теорії, так і для імплементації конкретних стратегічних рішень щодо циркулярної модернізації економіки України в умовах глобальних трансформацій.

Зміст та структура дисертації

Дисертація логічно структурована та тематично узгоджена. Вона складається зі вступу, трьох основних розділів, висновку, списку літератури та додатків. У розділі 1 встановлені теоретичні засади впливу глобальних імперативів на формування циркулярних ланцюгів доданої вартості. У розділі 2 представлено аналіз впливу глобальних імперативів на формування циркулярних ланцюгів доданої вартості. Розділ 3 зосереджений на стратегічних напрямках імплементації України у глобальні циркулярні ланцюги доданої вартості. Структура сприяє поступовому розумінню теми, від теорії до практики та від локальних ініціатив до транснаціональних стратегій формування циркулярних ланцюгів доданої вартості.

Вагомим науковим здобутком авторки є розробка оригінальної концептуальної тривимірної моделі, яка забезпечує високий рівень візуалізації еволюційного поступу моделей сталого розвитку. Архітектура моделі базується на інтеграції економічних, екологічних та соціальних індикаторів, що утворюють цілісну систему координат для комплексного аналізу. Застосування такого тривимірного підходу дозволило дослідниці не лише розкрити динамічну природу трансформації лінійних систем у циркулярні, а й здійснити глибоку компаративну оцінку на галузевому та регіональному рівнях.

Результати моделювання траєкторій розвитку чітко підтверджують гіпотезу авторки про те, що активна державна політика та цілеспрямоване стимулювання екологічно орієнтованих інвестицій виступають каталізаторами сталого зростання. Особливу цінність має висновок про можливість прискорення циркулярних перетворень навіть у консервативних сегментах економіки, які раніше вважалися низькоадаптивними до екологічних імперативів. Це свідчить про високу прогностну якість розробленого інструментарію та його потенціал для прийняття стратегічних управлінських рішень (с. 50–69).

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Основні наукові результати дисертації, що визначають її новизну та відрізняють від існуючих розробок у даній сфері, полягають у наступному:

- вперше сформульовано та емпірично перевірено гіпотезу суттєвого впливу глобальних детермінант;
- удосконалено поняття глобальні імперативи, де на відміну від позиції інших авторів, критерії ефективності та вартості доповнюються вимогами стійкості, ресурсної безпеки, зниження залежності від первинної сировини та можливості витримувати геополітичні, логістичні та енергетичні шоки;
- удосконалено теоретичний базис глобальних імперативів в переході до циркулярної моделі, розглядаючи циркулярні ланцюги доданої вартості з позиції позитивної та нормативної методології, що дало можливість визначити їх основні характеристики;

- запропоновано багатовекторність у поєднанні функціональної, інституційної та просторової складової, пріоритетними векторами визначено активізацію торгівлі проміжними товарами з циркулярним потенціалом, залучення інвестицій у біоекономіку та рециклінг, розширення партнерства з ЄС;
- у дисертаційній роботі запропоновано багатовекторну модель найбільш значущих факторів впливу на процеси формування циркулярних ланцюгів доданої вартості та побудовано прогностні моделі динаміки участі України в цих моделях;
- у роботі розвивається трактування поняття циркулярні ланцюги доданої вартості, що має міждисциплінарний характер, оскільки поєднує економічні, екологічні та соціальні виміри, які охоплюють ресурсоефективність, рециклінг, біоекономіку, технологічні інновації, двосторонню взаємність у торгівлі проміжними товарами (с. 127–136).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Теоретична значущість дисертації полягає в суттєвому розвитку наукових засад вивчення циркулярних ланцюгів доданої вартості через інтеграцію глобальних імперативів у теорію глобальних ланцюгів вартості. Авторка вдало поєднує позитивну та нормативну методологію, що дозволило не лише описати механізми трансформації ланцюгів, а й обґрунтувати їхню адаптацію до умов країни з перехідною економікою, яка переживає воєнні потрясіння та європейську інтеграцію. Важливим теоретичним внеском є уточнення поняття «глобальні імперативи» та розробка авторської моделі, яка враховує ресурсну безпеку, стійкість до шоків і цифрову простежуваність.

З практичної точки зору, дисертація пропонує конкретні інструменти та рекомендації, які можуть бути використані органами державної влади, бізнесом та міжнародними партнерами при формуванні політики циркулярної трансформації України. Розроблені авторкою пріоритетні вектори стратегічного партнерства, механізми вертикальної інтеграції та моделі прогнозування динаміки участі України в глобальних циркулярних ланцюгах мають високий прикладний потенціал. Особливо цінними є рекомендації щодо активізації

торгівлі проміжними товарами з циркулярним потенціалом, розвитку біоекономіки та адаптації до вимог Європейського Союзу в умовах післявоєнного відновлення. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки державних програм, секторальних стратегій та інвестиційних проєктів, спрямованих на підвищення локальної доданої вартості та забезпечення стійкого розвитку української економіки в довгостроковій перспективі.

Повнота відображення основних результатів положень дисертації в опублікованих автором роботах

Основні висновки дисертації були поширені через 15 рецензованих публікацій, включаючи 6 статей в українських наукових журналах, індексованих у міжнародних базах даних, та 9 матеріали конференцій. Ці публікації охоплюють ключові аспекти дисертації, такі як глобальні імперативи циркулярної трансформації, моделі та принципи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості, а також стратегії інтеграції України в глобальні циркулярні мережі. Автор також представив результати дослідження на кількох міжнародних конференціях, забезпечуючи академічну видимість та наукову зацікавленість до теми.

Дисертація є самостійною науковою роботою. Усі результати та аналізи є оригінальними та проведеними автором. Там, де посилаються на публікації у співавторстві, включено лише внески, що безпосередньо стосуються заявника, відповідно до стандартів академічної доброчесності.

Оцінка структури та мови, мови та стилю викладу дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

Дисертація написана діловою українською мовою з науковим стилем викладу її змісту, характеризується цілісністю, систематичною повнотою, логічною послідовністю розглянутих питань, точністю використання

спеціальної термінології, чіткістю, зрозумілістю та об'єктивністю викладу дослідницьких матеріалів.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Текст дисертації було перевірено на наявність текстових запозичень за допомогою Turnitin Similarity. За результатами перевірки було виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та становлено, що дисертація Драпак Тетяни Ігорівни на тему: «Глобальні імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості» відповідає принципам академічної доброчесності.

Зауваження щодо роботи та її дискусійних положень

Хоча дисертація Драпак Тетяни Ігорівни вирізняється комплексністю підходу та солідною емпіричною базою, окремі аспекти потребують додаткового роз'яснення та уточнення.

1. Теоретичний базис дослідження циркулярних ланцюгів доданої вартості в глобальному контексті сформульовано досить ґрунтовно. Однак авторці варто було б чіткіше розмежувати поняття «глобальні імперативи» та «глобальні тренди». У підрозділі 1.3 ці категорії іноді використовуються як синоніми, що дещо розмиває теоретичні межі дослідження (с. 48 –71).

2. Емпірична оцінка рівня циркулярності економіки на основі індикаторів Eurostat проведена ретельно. Водночас у розділі 2.1 недостатньо уваги приділено поясненню причин вибору саме цих восьми індикаторів. Бажано було б обґрунтувати, чому, наприклад, показники створення циркулярних робочих місць або рівня інноваційності в переробній галузі не були включені до аналізу (с. 73 – 95).

3. Аналіз сучасного стану та проблем циркулярних ланцюгів доданої вартості в економіці України (розділ 2.3) містить багато цінних фактів. Проте порівняння України з країнами ЄС і Китаєм виглядає дещо описовим. Рекомендується глибше розкрити структурні причини відставання за показником

Circular material use rate та надати кількісну оцінку впливу війни на динаміку цього індикатора (с. 112 –125).

4. У підрозділі 3.2 авторка успішно ідентифікувала детермінанти та бар'єри інтеграції України в глобальні циркулярні ланцюги. Однак недостатньо уваги приділено культурно-інституційним особливостям адаптації зарубіжних моделей до українських реалій, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення (с. 136 –150).

5. Пріоритетні вектори стратегічного партнерства України (розділ 3.3) є актуальними та перспективними. Разом з тим, рекомендації щодо створення міжвідомчої ради з циркулярності та запровадження пільгового кредитування потребують більш детального опрацювання механізмів реалізації, джерел фінансування та очікуваних кількісних результатів (с. 150 –164).

Загалом висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Драпак Тетяни Ігорівни.

Загальний висновок та оцінка кваліфікаційної роботи

Дисертаційна робота Драпак Тетяни Ігорівни на тему «Глобальні імперативи формування циркулярних ланцюгів доданої вартості», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, є самостійним, актуальним і науково зрілим дослідженням, яке має важливе теоретичне та практичне значення. Робота присвячена одному з найбільш актуальних і складних питань сучасної економічної науки — трансформації глобальних ланцюгів доданої вартості під впливом циркулярних імперативів. Авторка успішно поєднала теоретичний аналіз, емпіричну оцінку та розробку практичних рекомендацій, враховуючи специфіку України в умовах повномасштабної війни та європейської інтеграції. Особливо цінним є те, що дослідження не обмежується констатацією проблем, а пропонує конкретні стратегічні напрями та механізми інтеграції України в глобальні циркулярні ланцюги.

Дисертація вирізняється методологічною чіткістю, використанням сучасного інструментарію, широкою джерельною базою та наявністю

авторських розробок, зокрема адаптованої моделі трансформації глобальних ланцюгів доданої вартості. Отримані результати є надійними, обґрунтованими та мають високий рівень наукової новизни.

Загалом дисертаційна робота Драпак Тетяни Ігорівни повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, і заслуговує на позитивну оцінку.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук,
професор, декан економічного факультету
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Тетяна ОРКОВА

